

Cinsiyet Eşitliği ve Kadın İstihdamı: Karikatürlerde Kadın Mühendisler

Nergizhan Anaç

Bülent Ecevit Üniversitesi, Doç. Dr.

[ORCID: 0000-0001-6738-9741](https://orcid.org/0000-0001-6738-9741)

nergizhan.kavak@beun.edu.tr

Volkan Arslan

Bülent Ecevit Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

[ORCID: 0000-0002-0368-5653](https://orcid.org/0000-0002-0368-5653)

volkanarslan@beun.edu.tr

Öz

Bir ülkenin ekonomik kalkınması için kadın ve erkek iş gücünün etkili bir şekilde kullanılması önemlidir. Bu nedenle, teknolojinin sürekli gelişmekte olduğu günümüz şartlarında, ataerkillikten gelen eskiden kalma düşüncelerle kadına verilmiş olan roller içerisinde çalışma hayatında yer aldıkları meslek kavramlarının sorgulanması ve toplum gözünde yeniden inşa edilerek düzenlenmesi elzemdir. Geçmişin bir uzantısı olarak kurgulanan ve günümüze gelen kabul edilmiş toplumsal cinsiyet rolleri yüzünden halen bazı meslekler erkek mesleği olarak görülmektedir. Özellikle mühendislik mesleğinin ve mühendis kavramının eril özelliklere sahip olduğu önyargısı bulunmaktadır. Bu nedenle, çoğu zaman mühendislik işleri erkek cinsiyeti dışında başka bir cinsiyet ile bağdaştırılamamaktadır. Toplumda erkekler dışındaki cinsiyetleri hedef alan mesleki cinsiyete dayalı ayrımcılığın azaltılması ve ortadan kaldırılması veya meslekte cinsiyet eşitliğinin kabulü erken yaşta bireylerin eğitilerek farkındalığının artırılmasıyla sağlanabilir. Bu farkındalığın kazandırılmasında görsel veya işitsel (okul eğitim, sosyal medya, reklamlar, televizyon programları vb.) işlevi olan çeşitli eğitim araçları kullanılabilir. Karikatürler, sahip oldukları mizah öğeleri sayesinde toplumdaki bireylerin öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılan bu tip görsel araçlardan biridir. Eğitim ve öğretimde kavramları öğretmek veya pekiştirmek amacıyla yararlanılan karikatürlerin, genel anlamda toplumsal algı oluşturmak, algıyı yönetmek ve toplumsal değişime tanıklık etmek gibi özellikleri de bulunmaktadır. Kimi zaman eğlendirici olmakla birlikte bazı durumlarda düşündürücü unsurları içerisinde barındıran karikatürler güçlü iletişim araçlarıdır. Karikatürlerin; ötekileşmenin karşısında bir duruşla toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklediği kullanımı ile toplumdaki meslek-cinsiyet algısını kırarak etkinin sağlanacağı ve mühendislik mesleğinin erkek cinsiyeti dışında temsiline normalleştiği bir ortam oluşturulabilir. Bu çalışmanın amacı, karikatürlerde yer alan mühendis olgusunun toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden sorgulanmasını sağlamaktır. Bu amaçla, web ortamında arama motorlarıyla ulaşılabilen mühendis ve cinsiyet kavramını anlatan karikatürler üzerinden Genel Sözlü Mizah Teorisi kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışma, karikatürlerin içerik ve anlatım özelliklerinin meslek tanımlarının cinsiyet eşitliği açısından yeniden şekillendirilmesine tesir edebileceği ve kitle iletişim araçları arasında yer bulan pozitif veya negatif karikatür dilinin bu duruma katkı sunabilecek gücü olabileceği düşüncesi üzerine geliştirilmiştir. Çalışma sonucunda, mühendis kavramının yer aldığı karikatürlerde meslek-cinsiyet algısının erkek lehine olduğu anlaşılmakta ve mesleki cinsiyet eşitliğinin olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karikatür, Kadın Mühendis, Kadın İş Gücü, Cinsiyet Eşitliği, Genel Sözlü Mizah Teorisi

•••••

Geliş tarihi: 28 Nisan 2023 • Kabul tarihi: 26 Mart 2024

•
Araştırma Makalesi

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(1) • 176-214

DOI: 10.46655/federgi.1289065

Gender Equality and Women Employment: Women Engineers in Cartoons

Nergizhan Anaç

Bülent Ecevit University

[ORCID: 0000-0001-6738-9741](https://orcid.org/0000-0001-6738-9741)

nergizhan.kavak@beun.edu.tr

Volkan Arslan

Bülent Ecevit University

[ORCID: 0000-0002-0368-5653](https://orcid.org/0000-0002-0368-5653)

volkanarslan@beun.edu.tr

Abstract

The impact of a multi-gender workforce is significant for the economic development of countries. Therefore, regarding the constant development of technology, it is essential to question the concepts of professions in which women are employed considering the roles given to women by old ideas coming from patriarchy, and to reconstruct and regulate them in the eyes of society. Today, some professions are still identified as male professions due to generalized gender roles which were constructed as an extension of the past. In particular, the engineering profession and the concept of engineering were related to masculine characteristics and engineering jobs are often associated with males. Reducing and eliminating occupational gender-based discrimination or accepting gender equality in professions can be achieved by educating individuals at an early age and raising their awareness. Various educational tools with visual or auditory functions (school education, social media, advertisements, television programs, etc.) can be used to raise this awareness. Cartoons are one of these types of visual tools used in the learning and teaching process of individuals in society. They usually have several features such as creating, managing, and raising a social perception of any theme and witnessing social change. Moreover, cartoons are powerful communication tools regarding their entertainment and sometimes provocative characteristics. Therefore, cartoons can be useful to create an environment to develop a gender equality environment that can have an impact on breaking the profession-gender perception in society and where the representation of the engineering profession other than male gender is normalized. This study aims to evaluate the concept of gender in engineering through cartoons. For this purpose, cartoons that reveal the perception of gender differences in engineering were analysed using the General Theory of Verbal Humor. The study was developed on the idea that cartoons may affect the reshaping of occupational definitions in terms of gender equality. Selected cartoons were gathered from online sources and the power of them as a communication tool was evaluated. As a result of the study, it is understood that the profession-gender perception in the cartoons containing the concept of engineer is in favor of men and it is seen that there is no professional gender equality.

Keywords: Cartoon, Women Engineer, Women Workforce, Gender Equality, General Theory Of Verbal Humor

•••••

Arrival date: 28 April 2023 • Acceptance date: 26 March 2024

•

Research Article

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(1) • 176-214

DOI: 10.46655/federgi.1289065

Giriş

Karikatürler, mesajlarını göstergelerle (görsel imgelerle) anlatarak insanın eskiden beri süregelen anlaşılma ihtiyacına hizmet eden iletişimin kuvvetli bir parçası olmuştur. Bazen mesaj iletme kaygısıyla bazen de sadece güldürmek amacıyla karmaşık cümleler kullanmadan yalnızca görsel içerikler oluşturularak çizilen karikatür; çoğu zaman yazılı kaynaklardan daha etkili bir anlatım biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumdan gelen geri bildirimler ile şekillenen karikatürler, kültürleri etkilerken, kültürlerin de karikatürleri etkilemesi söz konusudur (Ekşioğlu 2021). İnsanları galeyana getiren, siyasi ve dini duygulara hitap ederek toplumsal reaksiyon oluşturan karikatürler olduğu gibi, eğitim veya öğretim amacıyla kullanılan karikatürler de bulunmaktadır (Köseoğlu 2009, 45-47). İçeriği geniş bir skalada değişen karikatür sanatı, etkili olabilmek için muhataplarının konuyu veya espriyi anlamasına muhtaçtır. Aynı nedenlerle, karikatür sanatının toplumsal etkilerini ölçmek ve değerlendirmek kolay değildir. Bununla birlikte karikatüristlere, toplum sorunlarına dikkat

çekerek kamuoyu yaratabilme potansiyelleri olması sebebiyle önemli bir rol düşmektedir. Çünkü bir karikatürist; aşılacak istediği fikirleri kendi mizahi duygusuyla oluşturmakta veya var olanın pekiştirilmesini sağlamakta ya da görsel sahneler ile yeniden anlamlandırıldığı kavramların kabullenilmesini kolaylaştırabilmektedir. Karikatürler ciddiye alınır. Mahkemeye verilir (Türk 2022) ve linç kampanyaları (News 2022) yapılır. Bu bağlamda okullarda okutulan ders kitaplarında davranış kazandırma veya öğrenilen davranışları pekiştirme gibi özelliklerinden faydalanılarak yararlanılan karikatürlerin, toplumun düşüncelerini yönlendirme özelliğinden dolayı cinsiyetçi yaklaşımları da olumlu yönde geliştirebileceği düşünülmektedir.

Cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde aile, arkadaşlar, kitle iletişim araçları ve okul hayatı etkilidir. Kadın varlığının kamusal alanda görünürlüğü; çocukluk zamanlarında karşılaştıkları aile içi öğretiler ile öğretmenlerinin tutum ve davranışlarıyla ve eğitim materyallerinde gösterilen toplumsal cinsiyet rollerinin kesinliğiyle şekillenmektedir (Vatandaş 2007, 49).

Ayrıca kadınların doğumdan itibaren; eğitimi, meslek seçimleri, mesleki eğitim sırasında ve iş hayatındaki yerlerinin şekillenmesinde toplumun ve kültürün etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte, bazı mesleklerin toplumsal cinsiyet temsilleri, ataerkil dönemden itibaren günümüze kadar değişmeden gelmiştir. Cinsiyet ayrımcılığının yapıldığı ve erkek işgücünün yüceltildiği çeşitli meslek grupları vardır.

Bu çalışmanın temeli oluşturulurken, internet ortamında yayınlanmış kadın mühendislerle yapılmış röportajlar ve ilgili haberler okunmuştur. Kadın mühendislerin, çalışma şartlarında cinsiyet ayrımcılığı ve toplumdaki bireysel kariyerleri ile ailedeki rollerini dengede tutma beklentileri gibi birçok etkiye maruz kalarak mesleklerini yapmaya çalıştıkları görülmüştür. Toplumsal cinsiyet farklılıkları, cinsiyetlere biçilen rollerle ve bu rollerin görsel ya da yazılı olarak pekiştirilip desteklenmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kitle iletişim araçları ile aktarılan iletilerden etkilenmekte ve şekillenebilmektedir. Mesleğin saygınlığının azalması ve toplum nazarındaki değerinin düşmesine neden olması yüzünden, dizilerde mesleğe yakışmayacak nitelikte sahnelerin varlığı (Ajans 2019; Evrensel 2021) bu meslek gruplarındaki insanları rahatsız edebilmektedir. Örneğin; popüler televizyon dizisinde geçen bir sahnenin hemşirelik mesleğinin imajının zedelenmesine sebep olduğu ve meslek üyeleri ile meslek adaylarının olumsuz etkilendiği düşünüldüğü için Öğrenci Hemşireler Derneği Yönetim Kurulu tarafından kamuoyu açıklaması yayınlanmıştır (Sabah 2019). Benzer bir olay da, yine bir televizyon kanalında yayınlanan başka dizide tıbbi tanıtım temsilcileri (mümessil) ile ilgili bir sahneye, mesleğin onur ve saygınlığını zedeleyici görüntüler olması sebep gösterilerek Mümessil Dayanışma Derneği (MÜDAD) yetkilileri tarafından ilgili kurumlara şikâyette bulunulmuştur (Sağlık Dünyası 2020).

Görsel ve işitsel duyarları uyaran kitle iletişim araçlarının, mesleklerde erkek cinsiyeti dışında cinsiyeti kabul etmeyen kabulleri desteklemesi toplumsal cinsiyet eşitliğini olumsuz etkilemektedir.

Bu bağlamda kadın mühendisleri toplumun gözünde değersizleştiren, saygınlığını azaltıcı ve yetkinliklerini küçümseyici görsel anlatımlar üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Yapılan akademik çalışmalarla, mühendis kavramını ve mühendislikte cinsiyet algısını değiştirmek için çeşitli önerilerde bulunmaktadır (Bayram vd. 2021, 52). Bu önerilerin bireysel çabayla değil yönetim gücüyle uygulanması ve dikkate alınması toplumda yerleşmesi açısından gerekliliktir.

Toplumda mühendis kadının rolünü arttırmak, yerini ve otoritesini sağlamak veya kuvvetlendirmek için, ayırıştırıcı ve zayıflatıcı ifadeler yerine görsel imgelerle güçlendirilmiş ifade anlatımı özelliğinden yararlanılan karikatür sanatı kullanılabilir. Karikatürlerde temsil edilen meslek tanımlarında eril

yaklaşımlardan uzak durulması, toplumun cinsiyet rollerinden uzaklaşarak yeteneğe dayalı meslek seçimleri yapma olasılığını arttıracaktır.

Bu çalışmanın motivasyonu, karikatürlerin öğretme-pekiştirme etkisinin meslek seçimlerinde cinsiyet eşitliğine katkı sunmak amacıyla kullanılabilmesi ve cinsiyet kaynaklı mesleki önyargıların ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilecek karikatürlerin de erkeklere uygun olduğu düşünülen fakat kadınların seçtikleri mesleklerinin toplum tarafından kabullenilmesine pozitif etkisi olabileceği varsayımdır. Bu çalışma ile içinde mühendis kelimesi geçen, mühendislik mesleğinin ifade edildiği karikatürlerin anlam vurgusunun erili yüceltmekte kullanıldığı ve toplumsal cinsiyet kavramını değiştirmek için kullanılan karikatür dilinin ciddi potansiyeli olduğuna dair farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Bu amaçla, web ortamında yayınlanmış mühendis ve cinsiyet kavramını anlatan karikatürler üzerinden sözel mizah teorisi kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Makalede yer verilen karikatürler, Attardo (1991) tarafından geliştirilen Genel Sözlü Mizah Teorisi ışığında; durum, dil, mantık mekanizması, hedef ve senaryodaki karşıtlık kavramları üzerinden analiz edilmiştir.

Bir sonraki bölümde de, cinsiyet ve meslek konusunda yapılmış çalışmalardan örnekler ve karikatürlerin mizah dışında eğitici özelliklerinin kullanımı hakkında bilgiler verilmiştir.

Geçmiş Çalışmalar

Dünya genelinde kadın ve erkeğe bakış açısında farklı kültürler ve çeşitli davranış kabulleri bulunmaktadır. Toplumların cinsiyet kavramlarının kültürler arasındaki olası farkları yüzünden bu çalışmada ülkemiz dışı örneklerin yer almasının bizim kültürümüzün tam bir yansıması olmayacağı düşünüldüğünden yapılan literatür araştırmasında çoğunlukla ülkemiz içindeki ilgili literatüre yer

verilmiştir. Bununla beraber, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda, kadınların mühendislik alanında daha az temsil edilmesinin başlıca sebebi olarak yerleşik erkek kültürü gösterilmiştir (Franzway vd. 2009, 91-92). Kadın mühendislerin kadın olarak görünür olması fakat mühendis olarak görünmezlikleri söz konusudur. Devamında bu süreç kadınların “mühendis” olarak ciddiye alınmaları için gereken çalışma ve çabanın artmasıyla sonuçlanmaktadır (Ghiasi vd. 2015).

Hite vd. (2021) çalışmalarında ABD ve İngiltere’de mühendislik mesleğini yapmaktan vazgeçmemiş kadınların mühendislik işgücü öncesindeki ve içindeki deneyimlerine ve algılarına odaklanmışlardır. Mühendislik eğitiminden sonra mesleklerini sahada devam ettiren ve çalışmayı bırakmayan kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda, akademik kaynakların (kurslar, stajlar, öğretmenler) ve ailenin destekleyici rolünün çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir (Hire vd. 2021, 138).

Geleneksel cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde en büyük pay aile, akranlar, okul ve kitle iletişimlerine aittir. Kız ve erkek çocuklarına erken yaşlardan itibaren gösterilen davranış farklılıkları ve biçilen cinsiyet rolleri sebebiyle, kabiliyetlerini geliştirebilecekleri etkinlikler, meslek seçimleri ve meslek yaşamları etkilenebilmektedir (Kuzgun ve Sevim 2004).

Günümüzde kadınların kamusal ve özel alanlarda karşılaştıkları toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık uygulamaları yüzünden emek piyasasında erkek işi-kadın işi ayrımı ortaya çıkmaktadır (Özer 2017). Çimrin ve diğerleri (2023), ülkemizde dikiş dikmek ya da temizlik işinin, çoğunlukla kadın işi olarak bilindiği, beden gücü gerektiren işlerin ise erkek işi olarak kabul edildiğini belirtmişlerdir. Nuhrat (2020), kadınların futbol oynamasının “iş” olarak görülmediği, futbolun kadınların meslek veya kariyer yapılabilecekleri bir alan olarak değerlendirilmemesi bunun yerine hobi amaçlı

değerlendirildiğini ortaya koymuştur.

Hogg ve Vaughan (2021); lokanta ve mutfak çalışanlarının, sekreterlik işi, hemşirelik, bebek bakıcılarının, diş sağlığı görevlilerinin, kütüphanecilerin ve erken dönemi de kapsayan ilköğretim döneminde yapılan öğretmenlik gibi belli mesleklerin çoğunluğunu kadınların oluşturduğunu ve kadın mesleği olarak etiketlendiğini, diş doktoru, kamyon sürücüsü, muhasebeci, üst düzey yönetici ve mühendislerin büyük bölümünün ise erkek olduğunu belirtmişlerdir.

İlköğretimde okutulan ders kitaplarında yer alan örnekler üzerinden cinsiyetçiliğin değerlendirildiği de birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda; kadınların kamusal alanda mesleksizleştirildiği, evde eşine hizmet etmek, çocuk bakmak ve ev işleriyle uğraşmanın erkekten çok kadına özgü görevler olduğu fikrinin kitaplardaki görseller ve ifadelerle pekiştirildiği görülmektedir (Asan 2010; Gümüsoğlu 2008; Güneş 2008; Kozallık ve Kargı 2019; Sarıtaş ve Şahin 2018). Ayrıca; erkeğe para kazanma rolü verilerek, güç ve otoriteyle temsil edilen mesleklerde tasvir edilmesi, buna karşın kadınların meslek gruplarının sınırlandırılması söz konudur.

Toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin meslekleri seçmesini de etkileyebilir. Kimi zaman isteyerek, kimi zaman da zorunlu olarak seçilen meslekler, toplumsal cinsiyet rollerinin en belirleyici unsurlarından birisidir ve meslekler arasında dünya genelinde cinsiyetlere özgü kesin ayrımlar vardır (Dumanlı Kadızade 2015, 106). Meslekler toplumun yüklediği cinsiyet kalıpları ve ayrımlarına göre şekillenmektedirler (Kahraman vd. 2015, 108).

Ders kitaplarında cinsiyet rollerinin kesin çizgilerle belirlenmesine maruz kalan öğrenciler, toplumsal cinsiyet normlarına uygun mesleği seçme zorunluluğunu hissederek, kendilerini meslek tercihlerinde kısıtlamış olabilirler (Sarıtaş ve Şahin, 2018).

Demirhan (2019), kadın çalışanların ağırlıkta olduğu havacılık

sektöründeki kabin memurlarının karşı karşıya kaldığı cinsiyetçi tutumlara odaklanmış ve sivil havacılık kabin hizmetleri sektöründeki beden politikalarını incelemiştir. Havacılık sektöründeki kadın kabin memurları üzerinden yapılan bu çalışma, toplumsal cinsiyet kavramının uçak içinden kaldırılmasının ancak toplumun genelinde kadın kavramının dönüştürülmesi ile mümkün olabileceğini ve mesleğin cinsiyetli inşasına karşı her alanda kadınlık imgesinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Topumlarda kadına atfedilen hemşirelik mesleğinde ise eğitim gören erkek hemşire adaylarının cinsiyetçi roller nedeniyle sıkıntı çektiği ve arkadaş çevrelerinden yoğun eleştiri alarak alaylara maruz kaldıkları ifade edilmiştir (Kahraman vd. 2015, 13; Temmuz 2016). Toplumda; bazı mesleklerin kadınlara uygun olmadığı yani erkek işi olduğu algısı bulunmaktadır. Bu mesleklerde çalışan kadınlar, - söylevlerden farklı olarak- cinsiyete dayalı önyargılarla karşılaşmakta veya çoğu zaman kadın kimlikleri sebebiyle çalışan olarak dahi tercih edilmemektedirler.

Örneğin, kadın mühendislerin iş hayatında benzer sorunlarının bulunmasıyla birlikte sorunların çoğunun toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan kaynaklandığı ortaya koyulmuştur (Yıldırım 2021, 81). Kadın mühendisler mesleklerini yaparken ciddiye alınmak için, erkeksi özelliklerinin olması gerektiğini hissettiklerini ve genel tutum sebebiyle erkek mühendislerin tercih önceliğine sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Kara 2013; Uzay 2020).

Öztaş ve Doğan (2017), çalışmalarında Türkiye’de mühendislik alanında çalışan kadın ve erkek cinsiyetindeki Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) mühendisleri arasındaki cinsiyete bağlı ayrımcılığı anket kullanarak incelemişlerdir. Özellikle kadınların batılı meslektaşları gibi bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında çalıştıklarını fakat mesleki engellere ve toplumsal cinsiyet temelli ayrışmaya maruz kalabildiklerini belirtmişlerdir (Öztaş vd. 2017).

Pehlivanlı Kadayıfci (2015), kadın-erkek mühendisler arasındaki toplumsal cinsiyet temelli mühendislik kültürünü incelemek için katılımcıların iş, okul ve toplumsal deneyimlerindeki algılarını gözlem ve mülakat metodu ile değerlendirmiştir. Kadın mühendislerin ofis için daha uygun olduklarının düşünülmesi, terfi veya işe alım konusunda önemli engellerle karşılaştıkları, kadınların erkeklere göre daha fazla sıkıntı yaşadıkları ve mühendislik meslek kültürü ile bu kültürün şekillendiği değer sisteminin cinsiyetçi olduğunu bulgularla kanıtlamıştır.

Özkaplan ve Serdaroğlu (2004) savunma sanayinde çalışan kadın mühendislerin kariyer ve yöneticilik fırsatlarını anlamak için işyeri araştırması ve görüşmeler yapmıştır. Kadınlar, çalışırken çeşitli engellerle karşı karşıya kaldıkları ve hem aile hem de iş hayatını dengede tutmaya çalışırken zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Utar Ertaş (2023), mühendislik mesleğinin erkek meslek grubu olarak tanımlandığını ve toplumsal normların meslek seçiminde etkisi olduğunu belirterek, mühendislik eğitimi konusunda cinsiyet ayrımcılığını önleyici önerilerde bulunmuştur. Bunun için toplumsal cinsiyet eğitiminin pratik olarak uygulamalarının yapılmasını ve kurumların eşitlikçi politikalarının olmasını tavsiye etmiştir.

Mutlu Binark ve Mine Gencil Bek (2009), medyadaki cinsiyetçiliğin sorgulanması gerektiği ve cinsiyetçi bakış açısından kurtulmak için, medyada kadınların nasıl temsil edildiklerini anlamak ve kadınlık durumu ile alakalı problemleri durumların tanımlanmasıyla toplumda baskın cinsiyetçi yaklaşımı arttıran ve kadın olma durumunu kalıplar içine hapseden medya metinlerinin fark edilmesini sağlama faaliyetlerinin yararlı olabileceğini ifade etmişlerdir.

Karikatürün dahil olduğu konuyla ilgili literatür incelendiğinde, kavram karikatürleri hakkında Türkiye'deki lisansüstü çalışmalarının sayısının sınırlı olmakla birlikte en fazla ortaokul düzeyini ilgilendirdiğini, fen bilimleri,

matematik, sosyal bilimler ve Türkçe dersleriyle alakalı olduğu görülmüştür (Servan ve Çakmak, 2021).

Bir karikatürle çeşitli stereotipler yeniden üretilebilir ve bu haliyle onay alabilir (Akkaya 1970). Örneğin; toplumsal cinsiyet eşitsizliğini eleştirmek niyetiyle yayınlanmış bir çizim toplumdaki ataerkil kadın ve erkek bakışını güçlendirme etkisine sahip olabilir (Taş 2018). Bu çalışma imzalı ya da imzasız karikatürlerin toplumdaki cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmada kullanılabilecek bir araç olabileceğini göstermektedir.

Karikatürün geçmişi eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Yontma Taş Devri, Orta Taş Devri ve Cilalı Taş Devri olarak adlandırılan dönemlerde kullanıldığı tespit edilen mağaraların duvarlarında ve kaya parçalarının üzerinde desenlere rastlanmıştır (Topuz 1997, 25). Çizgi, desenin temeli ve karikatürün özüdür (Şenyapılı 2003). Bu nedenle, söz konusu mağara ve kaya parçalarında rastlanan desenler için karikatürün ilk örnekleri demek yanlış olmayacaktır. Bugüne kadar yapılan birçok çalışmada, gülme eyleminin ve mizahın köklerinin çok eski yıllara uzandığı belirtilmektedir. Homeros'un İlyada'sı, Batı edebiyat literatüründe yazılı olarak kaydedilmiş ilk mizah örneği olarak kabul edilmektedir (Özdiş 2010, 23). Karikatür, yapısı itibariyle yıkıcı, kavgacı, başkaldıran ve kurumlarla alay eden özellikler göstermektedir (Şenyapılı 2003). Karikatürden beklenen, konuyu hızlı bir şekilde aktarması ve okuyucuyu güldürmesidir (Topuz 1997, 42). Karikatüristler ise toplumda kabul gören yasaklar, mitoslar ve akla yatkın olmayan inanışların yok edilmesi için mücadele etme hevesindedirler (Topuz 1986, 64).

Son yıllarda, karikatürlerle ilgili yapılan akademik çalışmalar göz ardı edilemeyecek şekilde artmıştır. Karikatürler, bireyi ve toplumu ikna edici bir yöntem olarak, sosyal bilimler çalışmalarında çokça kullanılan unsurlar haline gelmişlerdir. Bir iletişim aracı olarak karikatür, önceden belirlenen bir iletiyi aktarmaktadır. Kurulan bu iletişimin gerçekleşebilmesi, iletilmek

istenen iletinin algılanması yoluyla mümkündür (Şenyapılı 2003). Daha önce Türkiye’de yapılan çalışmalarda, özellikle eğitim alanında karikatürlerden faydalandığı görülmektedir. Üner (2009), karikatürün öğrenilen bilgilerin kalıcılığı üzerine etkilerini, cebirler ifade ve denklemlerin öğretilmesi kapsamında değerlendirmiş ve olumlu sonuçlar elde etmiştir. Benzer şekilde Aytekin Özkan (2009) ise karikatürlerin yabancı dil öğrenimini kolaylaştırıcı etkilere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayyıldız (2010) ise, karikatürlerin kullanıldığı öğretim yöntemlerinin geleneksel yöntemlere nazaran daha etkin olduğunu belirtmiştir. Mühendislik mesleği açısından ise özellikle iş sağlığı ve güvenliği (İSG) uygulamaları üzerine yapılan çalışmalarda karikatürlerden faydalandığı görülmüştür. Bust vd. (2008), karikatürlerin kritik İSG bilgilerini nasıl iletebileceğini araştırmıştır. Çalışma sonunda, İSG uyarılarına yönelik görsel materyallerin çalışanlar için kolay anlaşılır olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Hare vd. (2013), resimli uyarıların basit tehlikeleri ve kontrolleri nasıl iletebileceğini ve bu tür materyallerin, özellikle göçmen işçiler ve inşaatta yeni olanlar için güvenlik eğitimi sırasında faydalı olabileceğini ortaya koymuştur.

Karikatürlerin incelenmesi ve yorumlanmasında çeşitli yöntemler kullanılabilir. Bu çalışma için seçilen karikatürler, gösterge bilimsel çözümleme metodu kullanılarak nitel olarak analiz edilmişlerdir. Analiz sırasında, karikatürlerde yer alan işaretlerin sistemlerini ve çağrıştırdıklarını yorumlama yoluna gidilmiştir. Literatürde bu metot kullanılarak karikatür analizi yapan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (El-Arousy 2007; Germeroth 1998; Jackson 2008; Morris 1991; Morrison 1992; Sani vd. 2012; Tsakona 2009; Warburton ve Saunders 1996). Ancak, mühendislik mesleğinde cinsiyet kavramı üzerine yapılan çalışmaların hiçbirinde karikatürlerden faydalanılmamıştır. Bu çalışma, yazarların bilgisine göre mühendislik mesleğinde cinsiyet kavramını karikatürler aracılığıyla inceleyen ilk çalışmadır.

Görsel bir iletişim aracı kabul edilen karikatürler, çeşitli konulara ait toplumsal davranışları mizah unsurları kullanarak okuyucusuna aktarır. Karikatürler, içinden çıktığı toplumun dinamiğini ve fikirlerini anlamamıza yardımcı olur. İnsanlık tarihi boyunca toplumsal cinsiyet açısından erkek cinsiyeti dışındaki temsiller çoğunlukla ya yok sayılmış ya da ayrımcılığa uğramıştır. Bu sebeple karikatürlerde çoğunlukla erkekliği öven veya cinsiyet eşitliğini bozan ifadelerin bulunması şaşırtıcı değildir. Meslek temalı karikatürlerin cinsiyetçi tutumları da, toplumda var olan meslek-cinsiyet algısına benzer özellik göstermektedir. Bu tutumun iyileşmesi için toplumda cinsiyet eşitliliği hakkında farkındalığın artırılması gereklidir. Yapılan çalışmada bu farkındalığı geliştirmek için mühendislik mesleği ile alakalı karikatürler üzerinden cinsiyet vurgusu anlamlandırılmaya çalışılmış ve çözümleme yapılarak değerlendirilmiştir.

Materyal ve Yöntem

Örneklem

Günümüzdeki hem yazılı hem de dijital basında çok sayıda karikatüre ulaşmak mümkündür. Bu çalışmada incelenen karikatürler, ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu yöntemde, incelenecek örnekler araştırmacılar tarafından belirlenen bir dizi ölçütü karşılayacak şekilde seçilmektedir (Topkaya 2013). Bu ölçütler, araştırmanın amacına yönelik olarak istenen niteliklere sahip olan, belirli fiziksel özellikleri taşıyan kişiler veya nesnelere olabileceği gibi önceden belirlenen kavramları içeren metinler veya özel bir durumu konu alan sanat eserleri de olabilir. Çalışma kapsamında, mühendislik mesleği ve cinsiyet kavramlarını yazılı veya çizgisel olarak simgeleme ölçütlerini karşılayan karikatürler arasından 7 adet karikatür seçilmiştir. Ayrıca, karikatürlerin tek bir kaynak veya karikatürist üzerinden seçilmesinden ziyade, internet ortamında erişilebilen farklı kaynak ve karikatüristlerin çizimlerine yer

verilerek daha kapsamlı bir örneklendirme yolu tercih edilmiştir. Şüphesiz ki, gelecek çalışmalarda daha fazla karikatür incelenerek sonuçlar genişletilebilir.

Göstergebilim (Semiyotik) Analiz

Bir toplumun olumsuz bir konu ve olaya yaklaşımı, söz konusu olumsuzluğun ortadan kaldırılmasına yönelik önemlerin geliştirilmesi açısından önemli görülebilir. Karikatürler toplumların olumsuz olaylara gösterdikleri tepkileri yansıtan en önemli araçlardan biridir (Dant, 2003, 18-22). Bu nedenle, karikatürler mevcut problemlerin gösteriminde ve değerlendirilmesinde önemli rol oynayabilirler. Karikatürlerin analizi için kullanılan en temel bilim Göstergebilim (semiyotik) olarak adlandırılmaktadır. Göstergebilim, yaşamsal faaliyetler süresince ortaya çıkan iletişim etkinliklerinde yer alan göstergeleri incelemekte ve anlamlı bir bütünü çözmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle toplum yaşamındaki göstergelerin/işaretlerin anlamı üzerine bir bilim olarak ele alınmış ve iletişimin bir göstergeler sistemine dayandığını ortaya koyulmuştur (De Saussure 2011). Bu süreçte, asıl hedef anlamların kendisi değil, söz konusu anlamların üretim süreçleri, yani anlamı oluşturan göstergelerin bir araya getiriliş yöntemlerinin ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır (Özmutlu 2009). Göstergebilimsel yaklaşım; imajın görsel tarama yönünün incelenmesi, yazıların yorumlanması ve tonlamanın değerlendirilmesi gibi çözümlenmeleri içermektedir. Kısaca, göstergebilim, bilginin görsel sunumundan oluşmaktadır (Raskin 1979).

Mizahi metinlerin analizi için temel unsurlar can alıcı nokta ve vuruş cümlesidir. Her ikisi de bir senaryo karşılığında dayanmaktadır. Can alıcı nokta son olup sürpriz etkisi yaratırken, vuruş cümlesi metinle tam bütünleşen ve akışını bozmayan mizahi bir unsurdur (Attardo 2001, 47). Attardo ve Raskin (1991) karikatürlerin yukarıda belirtilen özelliklerini analiz etmede kullanılabilecek bir yöntem olarak Genel Sözlü Mizah Teorisi (General Theory of Verbal Humour-GTVH) geliştirmiştir. Göstergebilim temelli olan GTVH,

sözlü ve görsel modları birleştiren veya mizahı yalnızca görsel temsile dayanan mizahi verilerin analizini açıklayabilen esnek bir teorik çerçeve sağladığı için kullanışlı ve sıklıkla tercih edilen bir yöntem olarak öne çıkmaktadır (Ulubeyli vd. 2015). Bu nedenle, bu çalışmada seçilen karikatürler GTVH metoduyla analiz edilmiştir. Söz konusu analiz süreci aşağıda tanımlanan altı adımdan oluşmaktadır (Attardo, 2001, 49-55). Ancak, altıncı adım olan Anlatı Stratejisi, çalışmada sadece karikatürler analiz edildiği için kullanılmamıştır.

1. Durum: Mizah ögesinde ortaya konulan durumun ve mekân, zaman, aktivite ve kişiler gibi unsurların tanımlanmasıdır.
2. Dil: Kullanılan dil ve vurucu noktaların tanımlanmasıdır.
3. Mantık mekanizması: Senaryo karşıtlığına sebep olan çarpıtma ve rol (değiştirme, yerine geçme) mantığı mizah ögesinin mantık mekanizmasını oluşturmaktadır.
4. Hedef: Eleştirinin kimi hedef aldığı ve mesajın kime iletilmek istendiğinin belirlenmesidir.
5. Senaryodaki karşıtlık: Bir mizah ögesinin bütünü veya bir kısmı karşıtlık içermektedir. (Raskin, 1979) karşıtlıkları temelde gerçek – gerçek olmayan, doğal – doğal olmayan ve normal – anormal gibi kavramlarla sınıflandırmıştır.
6. Anlatı stratejisi: Mizahi metnin anlatı, diyalog, bilmece veya karikatür gibi metin organizasyonuna veya mizah içeren söz eyleminden birini seçmesidir.

Mühendislik Temalı Karikatür Örnekleri

Ülkemizde yapılan mühendislik temalı karikatür çalışmaları incelenmiş ve mühendislik kavramının cinsiyetle ilişkilendirilen karikatürler

değerlendirmeye alınmıştır. Bu çalışma için karikatür araştırması yapıldığında mühendislik ve cinsiyet temalı karikatür sayısının çok az olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, örneklem olarak seçilen 7 adet karikatür, bir önceki bölümde tanıtılan GTVH yöntemiyle analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Şekil 1. Mühendis iş ilanı temalı karikatür (Kestane, 2017).

Durum: Sekreter rolündeki kadın ile işveren rolündeki erkek arasında bir mühendis ilanı hazırlanmaktadır.

Dil: Karikatürdeki kadının sekreter olduğu elindeki kalem ve not defteri ile simgelenmektedir. Üzerinde bilgisayar, not kâğıtları ve şarjla takılı halde bir telefon bulunan masada oturan, saç dökük, bıyıklı ve şaşkın bakışlara sahip kişi ise bulunduğu konum itibariyle işveren veya patron olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, yazılı bir karikatür olması sebebiyle, konuşma balonlarından anlaşılacağı üzere verilecek iş ilanının detayları sekreter tarafından işverene sorulmaktadır.

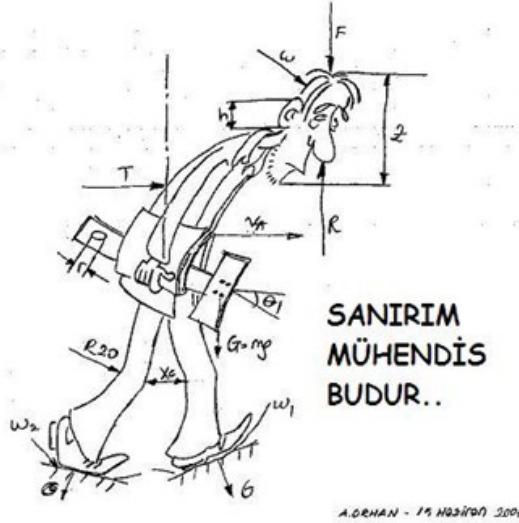
Mantık mekanizması: Karikatürün mizah ögesi abartı mantığıdır.

Hedef: Karikatürde esas hedef, mühendis alımına yönelik iş ilanlarında yer alan ve karşılanması mümkün olmayan şartlardır. Burada belirtilen şartların

gerçekleşmesi imkânsız olmakla beraber, gerçek dünyada verilen iş ilanlarına bir gönderme yapıldığı anlaşılmaktadır. Normal şartlarda, 20 yaşında birinin yüksek lisans yapması, üç yıl iş tecrübesinin olması, Galler prensi düzeyinde İngilizce bilmesi ve askerliğini tamamlamış olması çok olağan dışıdır.

Senaryodaki karşıtlık: Karikatürde normal – anormal karşıtlığı, makul ve karşılanabilir talepler – olağan dışı talepler olarak temsil edilmektedir.

Burada kadın mühendisler açısından önemli bir husus göze çarpmaktadır. İlan şartlarını belirleyen kişi, bunların arasına “askerliğini yapmış” şartını ekleyerek kadın mühendis adaylarının hiç akla gelmediğini vurgulamaktadır. Bazı meslek gruplarında kadınların işgücüne katılma oranlarının düşük kaldığı bilinmekle beraber, kadınların üretim sürecine katılmalarının hem ülke ekonomisine hem de iş hayatında cinsiyet eşitliğine katkı sağlaması beklenebilir (Mutlu ve Korkut-Owen 2017). Şekil 1’de gösterilen karikatürde, eğer kadın mühendislerin de bu ilana başvurabileceği düşünülseydi, bu şart “askerlikten muaf olmak veya askerliğini yapmış olmak” şeklinde belirtilirdi. (Kiwana vd. 2011) Türkiye’deki kadın mühendis oranının %21, (Okay 2013) ise mühendislik ve teknoloji alanlarında çalışan kadınların yaklaşık % 20 kadar olduğunu belirtilmişlerdir. Türk Mühendis Mimarlar Odaları Birliği’nin 2021 verilerine göre ise kadın mühendis oranı %23 olarak tespit edilmiştir (TMMOB 2020). Söz konusu oranlar dikkate alındığında, her ne kadar kadın mühendis oranı artış eğiliminde olsa da henüz erkek mühendis oranını yakalayamamıştır. Bu bağlamda, ilgili karikatürde de kadın mühendis adaylarının baştan elendiğini, akla gelmediğini veya hiç düşünülmediği gösterilmektedir.

Şekil 2. Mühendisin tanımı (Orhan, 2001).

Durum: Karikatürde mühendis olarak simgelenen bir erkek görünmektedir.

Dil: Karikatürdeki erkeğin mühendis olduğu, elinde taşıdığı defterin arasında yer alan T cetveli ve erkeğin vücudundaki kıvrımlara atanan açı, kuvvet ve uzunluk gibi mühendislik hesabında kullanılan terimler aracılığı ile aktarılmıştır. Ayrıca, karikatürün üzerinde “sanırım mühendis budur” olarak yer alan bir açıklama bulunmaktadır.

Mantık mekanizması: Karikatürün mizah ögesi abartı mantığıdır.

Hedef: Karikatürde yer alan erkek yorgun bir halde simgelenmiştir. Erkek mühendisin yorgun olduğu, yüz ifadesi ve duruş şekli ile aktarılmaya çalışılmıştır. Karikatürdeki erkek mühendis, bitkin bir yüz ifadesine ve yorgunluk veya çok çalışmaktan öne doğru eğilerek yürüyen bir insan duruşuna sahiptir.

Senaryodaki karşıtlık: Karikatürde gerçek – gerçek olmayan karşıtlığı, mühendislerin sürekli T cetveli ile gezmemesi ve duruş bozukluğuna sahip

olmaması – T cetvelinin varlığı ve üzerinde açı ve uzunluk ölçülerine göre hesap yapılan kadar duruş bozukluğuna sahip olunması aracılığıyla aktarılmıştır.

Şekil 2’de, “mühendis budur” ifadesiyle resmedilen mühendis yine bir erkektir. Erkek mühendis sayısının kadın mühendis sayısına göre daha fazla olduğu kabul edilebilir. Ayrıca, mühendislik alanlarında kadınlara yönelik olumsuz tutumların olduğunu ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Saucerman ve Vasquez 2014; Shapiro ve Williams 2012). Ancak, “mühendis budur” şeklinde bir iddiaya sadece erkek mühendisler üzerinden bakmak eksik bir bakış açısı olarak değerlendirilmelidir. Mühendislik mesleğini icra eden kadınların çoğu zaman buna benzer önyargılar nedeniyle meslek hayatlarında zorluklar yaşadıkları bilinmektedir (Mutlu ve Korkut-Owen 2017).

Şekil 3. Mühendislik fakültesi öğrencisinin dramı (Anonim, 2024).

Durum: Karikatürde akıl sağlığını kaybetmiş bir erkek, mühendis olarak tanımlanmaktadır.

Dil: Karikatürdeki erkeğin mühendislik öğrencisi olduğu, karikatürde yer alan diğer iki kişinin arasında geçen konuşmaya ait konuşma

baloncuklarından anlaşılmaktadır. Görünüşleri ile doktor veya sağlık çalışanı oldukları simgelenen iki kişi, etrafı duvarlarla çevrili bir alanda sohbet eder halde resmedilmiştir. İki kişiden biri, “hastamızın nesi var” sorusu ile diğer kişiden bilgi almaktadır. Bu durumda, bilgi talebi olanın daha üst pozisyonda çalıştığı ve yanındaki kişinin hastayı yakından tanıdığı anlaşılabilir. Duvar kenarında resmedilen kişinin akıl hastası olduğu üzerinde bulunan kolları bağlı gömlek ve kafasındaki huni ile aktarılmıştır. Hasta rolündeki kişinin konuşma balonunda ise bazı sayısal verilerle hesap yapması da mühendislik bilimine yakınlığına kanıt olarak düşünülmüş olabilir.

Mantık mekanizması: Karikatürün mizah ögesi abartı mantığıdır.

Hedef: Karikatürde akıl hastası rolündeki erkeğin mühendislik öğrencisi olduğunun belirtilmesi, mühendislik eğitiminin zorluğuna işaret etmektedir. Elbette mühendislik öğrencilerinin eğitim sırasında akıl sağlıklarını kaybetmesi olağan dışıdır. Ancak, söz konusu eğitimin zor olduğu bu şekilde abartılarak vurgulanmıştır.

Senaryodaki karşıtlık: Karikatürde gerçek – gerçek olmayan karşıtlığı, mühendislik eğitimin zor olması-mühendislik eğitimi alanların akıl sağlıklarını kaybetmesi olarak vurgulanmıştır.

Şekil 3’te yer alan karikatürde, diğerlerinde olduğu gibi mühendislik deyince akla hemen erkek bireyin geldiği anlaşılmaktadır. Bir kadının mühendislik eğitimi alması, bu eğitim sırasında zorluklar yaşaması ve bu sürecin beklenmeyen sonuçları ortaya çıkarması gibi ihtimallerin göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Özellikle mühendislik alanlarında erkek öğrencilerin, kadın öğrencilerden daha fazla olduğu birçok araştırmada ortaya konmuştur (Larose vd. 2008; Saucerman ve Vasquez 2014; Shapiro ve Sax 2011). Ancak, bu durum üniversitelerde çok sayıda kadının mühendislik eğitimi aldığı gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Dahası, kadınların mühendislik eğitimini erkeklerden daha az tercih etmesinin sebepleri araştırılmalı ve çözüm önerileri

getirilmelidir. Bu kapsamda, kadınların mühendislik alanında eğitim alma ve kariyer yapma isteklerini etkileyen faktörlerin bulunduğu görülebilir (Lent vd. 2000).

Şekil 4. Sınav karikatürü-10 bekliyorum (Altuniğne, 2014).

Durum: Karikatürde bir anne ile oğlu arasında eğitim hayatı üzerine geçen bir konuşma gösterilmiştir.

Dil: Karikatürde, çocuğun öğrenci olduğu mavi önlük ile aktarılırken, okuldan eve geldiği ve çantasını uzattığı kadının annesi olduğu, ilgili kadının konuşma baloncuğundan anlaşılmaktadır. Konuşma balonlarına göre matematikten 10 almayı bekleyen çocuk elleriyle 3 işareti yapmaktadır. Bu duruma karşı annenin yüzünden hayal kırıklığı ifadesi okunmaktadır.

Mantık mekanizması: Karikatürün mizah ögesi çelişkidir.

Hedef: Karikatürde yer alan konuşma baloncuklarına göre, anne oğlunun mühendis olmasını arzu etmektedir. Bu durum en alttaki baloncukta “elveda mühendislik, merhaba tornacılık” şeklinde ifade edilmiştir. Annenin bu şekilde

düşünmesinin sebebi ise sınavdan 10 almayı bekleyen oğlunun eliyle 3 işareti yapmasıdır. Hal böyle iken, annenin oğlunun mühendis olacak matematik bilgisine sahip olmadığını anladığı anlaşılmaktadır.

Senaryodaki karışıklık: Karikatürde normal-anormal karşıtlığı, çocuğun 10 puan almayı beklerken eliyle 10 işareti yapması-10 almayı beklerken eliyle 3 işareti yapması olarak gösterilmiştir.

Yine bu karikatürde mühendis olması talep edilen kişi bir erkek çocuktur. Bu annenin, oğlunun mühendis olmasını istemesi doğal bir durum olarak algılanmaktadır. Bireylerin kariyer seçiminde, ailelerinin toplumsal cinsiyet rollerinden negatif olarak etkilenmemesi önemli bir etkidir (Chhin vd. 2008). Ayrıca öğretmenlerin cinsiyetlere yönelik beklenti oluşturmaları da özellikle kadın öğrencilerin kariyerleri üzerinde etkili olabilir (Beilock vd. 2010). Aslında birçok kız öğrenci mühendis olmayı hayal edebilir. Hatta bir annenin oğlunun mühendis olmasını istemesi yerine, bir baba kızının mühendis olmasını da talep edebilir. Fakat Şekil 4’te gösterilen karikatürde, yine toplumsal bakış açısına göre mühendislik mesleği bir erkek için talep edilmektedir.

Şekil 5. Mühendis olma (Altuniğne, 2016).

Durum: Karikatürde bir anne ile oğlu arasında dolaptaki sucuğun son kullanma tarihi ile ilgili konuşma geçmektedir.

Dil: Karikatürde yer alan kadının, erkeğin annesi olduğuna konuşma balonunda yer alan yavrum ifadesi ile aktarılmıştır. Konuşma balonları, buzdolabından çıkartılan sucuğun son kullanma tarihinin geçmiş olduğunu fark eden annenin, oğluna bu sucuğun dolapta ne işi olduğunu sorduğunu göstermektedir. Bu durumda erkeğin verdiği cevap mizahın başladığı yer kabul edilebilir.

Mantık mekanizması: Karikatürün mizah ögesi abartıdır.

Hedef: Karikatürde, sucuğu yemek için doğru insanın hayatına girmesini bekleyen erkeğe, annesi tarafından mühendis olmaması tembihlenmektedir. Annenin yaklaşımından, bir mühendisin hayatına doğru kişiyi beklemesinin olağan dışı olduğu anlaşılmaktadır.

Senaryodaki karşıtlık: Karikatürde normal – anormal karşıtlığı, sucuğun tarihi geçmeden yenmesi – sucuk yemek için doğru insanla karşılaşmak olarak aktarılmıştır.

Şekil 5’te mühendislik mesleğinin insanların sosyal hayatına zarar verme ihtimalinin olduğunun belirtildiği bu karikatürde, yine mühendislik rolü bir erkeğe verilmiştir. Bu alışkanlık, toplumda yer alan mühendisliği erkeğe yakıştırma düşüncesine dayanır. Ayrıca, mühendislik mesleği genel olarak erkek egemen olarak algılanmaktadır (Capobianco vd. 2011; Unlu ve Dokme, 2011). Dahası, beşinci ve yedinci sınıf öğrencileri ile yapılan bir araştırmada, mühendis çizimi yapması istenen öğrencilerin çoğunluğunun mühendisi erkek olarak çizdiği belirlenmiştir (Gülhan ve Şahin 2018). Ancak günümüzde mühendis kadınlar vardır ve mühendis erkeklerle benzer sorunları yaşamadıkları iddia edilemez. Bugüne kadar yapılan çalışmalar, kadın mühendislerin profesyonel kariyerlerinde yaşadıkları problemlerin en

temel sebebinin toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan kaynaklandığını göstermektedir (Yıldırım alp 2021, 54).

Şekil 6. Sonuçta mühendislik fakültesi (Altunigne, 2018)

Durum: Karikatürde kalabalık bir ev ortamında “kız isteme merasimi” resmedilmiştir.

Dil: Karikatürde yer alan konuşma balonları sağ üstten başlayarak okunacak şekilde yerleştirilmiştir. Buna göre, en arkadaki sarı saçlı kadınla bir evlilik yapılmak istenmesi üzerine ziyaret gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Mavi takım elbiseli erkek ve yanındaki kadının ev sahipleri olduğu ve sol taraftaki iki kişinin de misafir olduğu ima edilmektedir.

Mantık mekanizması: Karikatürün mizah ögesi abartıdır.

Hedef: Ev sahibi veya baba pozisyonundaki erkek, kızları için daha önce mühendis ve mimarların evlenme taleplerinin olduğunu ancak buna müsaade etmediklerini, biraz da kızlarını övmek maksadıyla, söylemektedirler. Bu sözlere karşı, mühendislik fakültesinden çıkanların hemen her kızla evlenmeyi talep edebilecekleri ima edilmektedir.

Senaryodaki karşıtlık: Karikatürde gerçek – gerçek olmayan, insanların mesleklerinden bağımsız olarak herhangi bir kişiyle evlilik düşünmesi – mühendislik fakültesinden mezun olan erkeklerin herhangi bir kadınla evlenmeyi kabul edeceği olarak yansıtılmıştır.

Şekil 6'daki karikatürde mühendislik fakültesinden çıkanların tamamının erkek olduğu varsayımının yapıldığı görülmektedir. Mühendislerin üniversite hayatındaki sosyal yaşamlarının, mezun olduktan sonra onları herhangi bir kadın ile evlenmeye itebilecekleri düşüncesi aktarılmaktadır. Burada yine tüm mühendislerin erkek olabileceği varsayımı yapılmakta ve “nefes alsın yeter” gibi eril bir dilin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, kadın mühendislerin iş hayatında cinsiyetlerinden dolayı sorunların araştırılmasının önemini ortaya koymaktadır (Kara 2013). Özellikle fiziksel aktivitenin daha fazla olduğu mühendislik dallarında kadın mühendislerin ön yargılara maruz kaldığı bir gerçektir (Bayram vd. 2021, 51-52). Ayrıca, iş ortamında ikili ilişkilerde eril dilin tercih edilmesi kadınlar açısından önemli bir sorun olarak nitelendirilebilir.

Şekil 7. Mühendislik fakültesi ve «T» cetveli (Öger, 2012).

Durum: Karikatürde mühendislik öğrencisi bir kadın T cetvelini ayna olarak kullanmaktadır.

Dil: Kadın öğrenci, mühendislik eğitiminde sıklıkla kullanılan T cetvelini amacı dışında kullanmaktadır. Çizim yapmak üzere kullanılması gereken bu cetvelin, makyaj aynası olarak kullanıldığı görülmektedir.

Mantık mekanizması: Karikatürün mizah ögesi beklenmedik davranıştır.

Hedef: Mühendislik fakültesinde okuyan bir kadın öğrencinin T cetvelini bu şekilde kullanılmayacağını bildiği bir gerçektir. Ancak karikatürde, kadınların bu cetveli ancak makyaj yapmak için kullanacağı algısı yerleştirilmiştir. Burada, T cetvelini bir ayna olarak kullanıp rujunu süren kadının, söz konusu aleti amacından farklı kullandığı aktarılmaktadır.

Senaryodaki karşıtlık: Karikatürde normal-anormal karşıtlığı, T cetvelinin çizim yapma amacıyla kullanılması-T cetvelinin makyaj aynası olarak kullanılması şeklinde gösterilmiştir.

Diğerlerinden farklı olarak, Şekil 7'deki bu karikatürde bir kadın mühendislik öğrencisi olarak çizilmiştir. Ancak, söz konusu kadın mühendislikte başarılı veya azimli bir mühendislik öğrencisi olarak değil, T cetvelinin ne şekilde kullanılacağını dahi bilmeyen bir kişi olarak resmedildiği açıktır. Bu yaklaşım, kadınları mühendislik eğitimi veya mesleğine uygun görmeyen ön yargılı bir bakış açısını yansıtmaktadır. Shapiro ve Williams (2012) mühendislikte başarılı olan kadınların, bu alanda eğitim almaya niyetli kişilerin motivasyonunu artırdığını belirtmiştir. Bu nedenle, kadınlar için özellikle cinsiyete dayalı ayrımcılığı önleme ve ön yargıları yıkıcı politikalar uygulanması, kadın istihdamının artması için oldukça önemli hususlardır (Yıldırım 2021, 60).

Tartışma ve Sonuç

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, değişken faktörlere bağlı olsa da tüm toplumu ilgilendiren yaşamsal bir konudur. Özellikle, kadınların katılım sağlayabileceği mesleki ve teknik eğitim çeşitliliğini geliştirmek ve meslek seçimlerinde geleneksel kadın rolünün dışına çıkabilmesine imkân tanımak, toplumun genel cinsiyet eşitsizliği normlarını kıracaktır (Özkazanç vd. 2018). Kadın mühendislerin sayısını arttırmak ve kadınlara biçilen cinsiyet rollerinden sıyrılarak mühendislik mesleğinde bulunmalarına yardımcı olmak için, kadın mühendisi temsil eden sosyal medya, yazılı basın görsellerinde veya televizyon kanallarında saygınlık olgusu oluşturulması kadının meslekte varlığının görünürlüğüne olumlu bir katkı sağlayacaktır. Böylece özellikle kadınları hedef alan medya temsillerinde kötü, başarısız veya vasıfsız gösterilen farklı meslek gruplarının, toplumun o meslek grubunda çalışan kesiminde yankı bulan ve ciddi tartışmalara sebep olan örneklerin olumsuz etkinin azaltılmasına yardımcı olunacaktır.

İstihdam oranlarından kadınların erkeklere göre daha düşük seviyede kalması, daha az gelir elde ediyor olması gibi birçok sebeple kadınlar dezavantajlı görülmektedir (Cumur ve Topçu 2022). Kadının kamusal alanda konumlandırılmasında genel beklenti, erkeksileşmesi veya kadınlık rolünün geri planda kalmasıdır (Altınoluk 2018). İncelenen karikatürler değerlendirildiğinde, bu yaklaşıma benzer olarak birçok alanda olduğu gibi mühendislik mesleğinde de kadınlara karşı ön yargılı bir bakış olduğu söylenebilir. Her ne kadar mühendislik erkekler tarafından daha çok tercih edilen bir meslek olsada, kadınların da bu alanda eğitim aldığı ve faaliyet gösterdiği bir gerçektir. Ancak, karikatürlere bakıldığında kadınlar mühendislik mesleğinde ana unsur olmak bir tarafa, mühendis mesleğini düzgün icra edemediklerine yönelik ifadelerle rastlanmaktadır. Her ne kadar farklı kaynaklardan karikatürler incelenmeye çalışılmışsa da, mühendislik

temalı karikatürlerin çok büyük çoğunluğunda mühendis olan karakterler erkek olarak yansıtılmaktadır. Bu nedenle, kadınlara karşı sadece ön yargı değil aynı zamanda bir görmezden gelme olduğu düşünülebilir. Bu düşünce ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin biyolojik farklılıklardan daha önemli sebeplerinin olduğu iddiasına destek verir niteliktedir (Bal 2014). Mühendislik mesleğinin ve icra edildiği sektörlerin, ülkelerin ekonomik kalkınmalarına dikkate değer seviyede katkı yaptığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, insani gelişmiş ve ekonomik kalkınma açısından üst seviyede kabul edilen ülkelerde dahi bu tür toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile karşılaşmaktadır (Bardakçı ve Oğlak 2022). Farklı zamanlarda iki erkek makine mühendisi ile sınıf arkadaşları olan kadın mühendis hakkında yapılan konuşma bu açıklamalara benzer olmuştur. Mühendis kadının onlarla aynı ortamda içki içebilmesi veya küfür edebilmesi, kadın olarak görülmemesini sağlamaktadır. Kısaca, erkek mühendisler kadın kimliğiyle mühendis kavramını birlikte bağdaştıramamaktadırlar. Türkiye’de, toplumsal cinsiyet ve mühendislik kavramını birlikte inceleyen çalışma sayısı çok azdır. Mühendislik eğitimi ve mühendislik mesleğinde kadın olmanın; gündelik ifadeler, ön yargılar ve cinsiyet kodlamaları yüzünden kısıtlamaları bulunmaktadır (Beşpınar ve Pehlivanlı-Kadayıfçı 2021). Her ne kadar ilgili karikatürlerde kadınlara mühendislik mesleği uygun görülmesi de, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmiş bir ülke olmanın temel şartından birinin her meslekte fırsat eşitliği olduğu gerçeğini göz ardı etmemek gerekir. Bu nedenle, mühendislik mesleğinde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamanın yolları aranmalıdır. Sonuç olarak, kadın mühendislere yönelik ön yargıları yıkmak ve toplumsal farkındalığı artırmak için karikatürler bir iletişim yöntemi olarak kullanılabilir. Aynı zamanda, meslek tanımlarında eril yaklaşımlardan uzak durarak oluşturulan mühendis temalı görsel karikatürlerin varlığı, insanların cinsiyete değil yeteneğe dayalı meslek seçimleri yapma olasılığını artırabilir. Mesleki cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak veya azaltmak için, konunun erken yaşta eğitimin bir parçası haline getirilmesi faydalı olabilir.

Kaynakça

- Ajans, A. *Sağlık Bakanlığında RTÜK'e 'Zalim İstanbul' başvurusu*. Retrieved 10.04.2019 from <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/saglik-bakanligindan-rtuke-zalim-istanbul-basvurusu/1448257>
- Akkaya, Ö. 1970'lerin İkinci Yarısında Türkiye'de Sosyalizm Ve Kadın: Kadınların Sesi Dergisi Karikatürleri. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*(3), (1970), 65-112.
- Altınoluk, D. Kadın olmak mı, akademisyen olmak mı?: İşte bütün mesele bu. *Fe Dergi*, 10(1), (2018), 57-66.
- Altuniğne, S. (2014) <https://twitter.com/karikARTur/status/630107974204325888> Erişim Tarihi: 20.01.2024
- Altuniğne, S. *Mühendis olma*. Retrieved 15 Ocak 2016 from (2016) <https://karikatur2016.wordpress.com/2016/09/09/muhendis-olma-komik-karikatur-mizah-httpst-coeq6yv3e9ao/>.
- Altuniğne, S. Sonuçta Mühendislik Fakültesi, (2018). <https://www.gzt.com/gztmzt/sonucta-muhendislik-fakultesi-3055564> Erişim Tarihi: 20.01.2024
- Anonim (2024). <https://muhendiskizinkaleminden.blogspot.com/2017/09/kariyer-icin-dogru-secim.html> Erişim Tarihi: 19.01.2024.
- Asan, H. T. Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi*, 2(2), (2010), 65-74.
- Attardo, S. and Raskin, V. *Script Theory Revisited: Joke Similarity and Joke Representation Model*. *Humor: International Journal of Humor Research* (4), (1991), 293-347.

- Attardo, S. *Humorous texts: A semantic and pragmatic analysis* Vol. 6, (2001). Walter de Gruyter.
- Aydın, O. İnşaat Gülmeceleri. Retrieved 15 Haziran 2001 from <https://bpakman.wordpress.com/insaat/insaat-karikaturleri/>
- Aytekin Özkan, P. (2009). *Yabancı dil olarak Türkçe derslerinde kültürlerarası iletişim yetisi kazandırma amaçlı karikatür kullanımı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayyıldız, N. (2010). *Coğrafya öğretiminde karikatür materyali kullanımının öğrenci başarısına etkisi*, Marmara Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bal, M. D. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), (2014), 15-28.
- Bardakçı, Ş., & Oğlak, S. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Türkiye. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), (2022), 71-90.
- Bayram, B., Yüney, Z., & Duygu, K. Kadın Mühendislerin Perspektifinden Erkek Egemen Alanda Kadın Olarak Çalışmanın Zorlukları. *Bilim Armonisi*, 4(1), (2021), 44-54.
- Beilock, S. L., Gunderson, E. A., Ramirez, G., & Levine, S. C., Female teachers' math anxiety affects girls' math achievement. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(5), (2010), 1860-1863.
- Beşpınar, F. U., & Pehlivanlı-Kadayıfci, E. Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik Alanlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Haritalama ve İzleme Çalışması, (2021).
- Bust, P. D., Gibb, A. G. F., & Pink, S., Managing construction health and safety: Migrant workers and communicating safety messages. *Safety Science*,

46(4), (2008), 585-602. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2007.06.026>

Capobianco, B. M., Diefes-dux, H. A., Mena, I., & Weller, J. What is an engineer? Implications of elementary school student conceptions for engineering education. *Journal of Engineering Education*, 100(2), (2011), 304-328.

Chhin, C. S., Bleeker, M. M., & Jacobs, J. E. Gender-typed occupational choices: The long-term impact of parents' beliefs and expectations, (2008).

Cumur, Ş., & Topçu, K. Gender Inequality: Woman and Urban Space. *Artium*, (2022). <https://doi.org/10.51664/artium.1119805>

Çimrin, A. H., Bahadır, H., & İbrahim, K. Türkiye’de Çalışan Olarak Vasıfsızlık; Meslek Hastalığı Bağlamında İş, İşyeri ve Toplumsal Yaşama Ait Kavrayışlar. *Çalışma ve Toplum*, 1(76), (2023), 183-210.

Dant, T. *Critical social theory: culture, society and critique*, Sage Publications, (2003), London.

De Saussure, F. (2011). *Course in general linguistics*. Columbia University Press.

Demirhan, S. Kabin Memurluğunun ‘Havada Kalan’ Tarihi ve Mesleğin Cinsiyetli İnşası-The History of Cabin Attendants Hanging Up in the Air and Gendered Construction of the Profession. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(1), (2019), 19-47.

Dumanlı Kadızade, E. Kemalettin Tuğcu’nun Çocuk Romanlarında Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Languages’ Education and Teaching Volume 3/1 April*, (2015), 101-113.

Eğitim, T. *Bizim Okul Adlı Diziyi RTÜK’e Şikayet Ettik Kaynak: Bizim Okul Adlı Diziyi RTÜK’e Şikayet Ettik* Retrieved 05.02.2013 from <https://>

www.turkiyeegitim.com/bizim-okul-adli-diziyi-rtuke-sikayet-ettik-44140h.htm

Ekşioğlu, E. A. (2021). İletişim Tarihinde Karikatürün Yeri. Retrieved 07.01.2021 from <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-81070/elif-atamaz-asicioglu---iletisim-tarihinde-karikaturun-.html%201.12.2022>

El-Arousy, N. A. Towards a functional approach to the translation of Egyptian cartoons. *Humor–International Journal of Humor Research*, 20(3), (2007). <https://doi.org/10.1515/humor.2007.015>

Evrensel. *Baro başkanları Arka Sokaklar dizisini RTÜK'e şikayet etti*. Retrieved 31 Mart 2021 from <https://www.evrensel.net/haber/429501/baro-baskanlari-arka-sokaklar-dizisini-rtuke-sikayet-etti>.

Franzway, Suzanne; Sharp Rhonda; Mills Julie ve Gill Judith. “Engineering ignorance: The problem of gender equity in engineering,” *Frontiers: A Journal of Women Studies* 30, no. 1 (2009), 89-106.

Gazete, B. *Mühendislik Fakültesi ve “T” Cetveli*. Retrieved 11.01.2020 from <https://beyazgazete.com/fotogaleri/doga-11/en-komik-karikaturlertum-fotograflar-13170/buyuk-fotograf-26/?pcount=85>

Gazete, B. *Veterinerler ‘acil Servis’ Dizisini RtüK’e Şikayet Etti*. Retrieved 7.02.2015 from <https://beyazgazete.com/haber/2015/2/7/veterinerler-acil-servis-dizisini-rtuk-e-sikayet-etti-2537337.html>

Germeroth, K. S. D. Should We Laugh or Should We Cry? John Callahan’s Humor as a Tool to Change Societal Attitudes Toward Disability. *Howard Journal of Communications*, 9(3), (1998), 229-244. <https://doi.org/10.1080/106461798247005>

Ghiasi, Gita; Larivière, Vincent ve Sugimoto, Cassidy. “On the compliance of women engineers with a gendered scientific system,” *PLoS One*, 10,

(2015), no. 12:e0145931.

Gülhan, F., & Şahin, F. A Comparative Investigation of Middle School 5 th and 7 th Grade Students' of Perceptions on Engineers and Scientists. *Necatibey Faculty of Education Electronic Journal of Science & Mathematics Education*, no. 12(1), (2018).

Gümüšoğlu, F. Ders kitaplarındaki cinsiyetçiliğin seksen yıllık serüveni. Çevrimiçi), (2008). http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/Sayfa/Dosya/ders_kitaplarindaki_cinsiyetcilik.pdf, 20, 1-12.

Güneş, Ö. Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Ayrımı (1990-2006). *Journal of Society & Social Work*, no. 19(2), (2008).

Hare, B., Cameron, I., Real, K. J., & Maloney, W. F. Exploratory Case Study of Pictorial Aids for Communicating Health and Safety for Migrant Construction Workers. *Journal of Construction Engineering and Management*, no. 139(7) (2013), 818-825. [https://doi.org/10.1061/\(asce\)co.1943-7862.0000658](https://doi.org/10.1061/(asce)co.1943-7862.0000658)

Hite, Rebecca; Greenhalgh-Spencer, Heather ve Insenga, Michela. "How She Persisted: Working Women Engineers' Experiences in and Perceptions of Engineering," *International Journal of Gender, Science and Technology* 13, no. 2 (2021), 134-162.

Jackson, J. L. Building publics, shaping public opinion: interanimating registers in Malagasy kabary oratory and political cartooning. *Journal of Linguistic Anthropology*, 18(2), (2008), 214-235.

Kahraman, A. B., Tunçdemir, N. O., & Özcan, A. Toplumsal cinsiyet bağlamında hemşirelik bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin mesleğe yönelik algıları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(2) (2015), 108-144.

- Kara, N. *Bir erkek mesleği olan mühendislikte mühendis kadınların yaşam ve direniş stratejileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (2013).
- Kestane, Deniz (2017) <https://www.facebook.com/ceyrekmuhendis/photos/a.10156721325902974/10159513446827974/?type=3> Erişim Tarihi: 20.01.2024
- Kiwana, L., Kumar, A., & Randerson, N. (2011). An investigation into why the UK has the lowest proportion of female engineers in the EU. *Engineering UK*. adresinden alınmıştır. Erişim: 13 Mart 2023, <http://www.engineeringuk.com>
- Kozallık, R. H. Ç., & Kargı, B. Türkçe ve Almanca ilköğretim ana dil ders kitaplarında toplumsal cinsiyete bir bakış. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19) (2019), 50-74.
- Köseoğlu, M. *Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının eleştirel düşünmeye etkisi* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, (2009).
- Kuzgun, Y., & Sevim, S. A. Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1) (2004), 14-27.
- Larose, S., Ratelle, C. F., Guay, F., Senécal, C., Harvey, M., & Drouin, E. (2008). A sociomotivational analysis of gender effects on persistence in science and technology: A 5-year longitudinal study.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of counseling psychology*, 47(1) (2000), 36.
- Morris, R. Cultural analysis through semiotics: Len Norris' cartoons on offi-

- cial bilingualism. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 28(2) (1991), 225-254.
- Morrison, S. S. The feminization of the German Democratic Republic in political cartoons 1989-90. *Journal of Popular Culture*, 25(4) (1992), 35.
- Mutlu, T., & Korkut-Owen, F. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Açısından Bilim, Teknoloji, Mühendislik Ve Matematik Alanlarındaki Kadınlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(60) (2017), 87-103.
- News, B. *Charlie Hebdo: Tartışma yaratan Muhammed Peygamber karikatürleri yeniden yayımlandı* (2022). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53986483>
- Nuhrat, Y. Türkiye futbolunda kadın:“İş” i olmayan ve olmaması gereken yerde. *Fe Dergi*, 12(2) (2020), 45-58.
- Okay, N. BMT Kadın Araştırmaları Merkezi. *CEBIT Bilişim Eurasua*, 24 (2013), 26.
- Orhan, A. (2001) <http://www.harunozer.net/2012/02/bunlar-bilelim-muhen-dis-kimdir.html> Erişim Tarihi: 19.012024).
- Öger, V. (2012) <https://www.gazetevatan.com/arsiv/galeri-yilin-karikaturleri-1522158/24> Erişim Tarihi: 19.01.2024.
- Özdiş, H. *Osmanlı mizah basınında batılılaşma ve siyaset, 1870-1877: Diyojen ve Çaylak üzerinde bir araştırma* (Vol. 7, 2010). Libra Kitap.
- Özer, M. M. Ataerkil kapitalist çalışma yaşamından kadın tanıklıkları. *Çalışma ve Toplum*, 3(54) (2017), 1397-1424.
- Özkaplan, Nurcan ve Serdaroğlu, Ufuk. “Yönetici Kadınlar: Türk Savunma Sanayi Örneğinde Bir Analiz,” *Ekonomik Yaklaşım* 15, 52-53 (2004), 77-93.

- Özkazanç, A., Sayılan, F., & Akşit, E. E. Toplumsal cinsiyet ve mesleki eğitim: mesleki teknik lise kız öğrencileri üzerine bir araştırma. *Fe Dergi*, 10(2) (2018), 149-164.
- Öztan, Ece ve Doğan, Setenay Nil. “Mühendislik, Teknoloji Ve İş Yerinde Cinsiyete Dayalı Ayrışma,” *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 20, 1 (2017), 104-142.
- Özmutlu, A. Grafik tasarım atölye derslerinde afiş konusunun uygulama ve çözümleme süreçlerinde göstergebilimsel çözümleme yönteminin kullanımı, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitim Dalı* (2009) Samsun.
- Pehlivanlı Kadayıfci, Ezgi. “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Temelli Mühendislik Kültürünün Tezahürleri: Kadın Ve Erkek Mühendislerin Farklılaşan Deneyimleri,” *Akademik Hassasiyetler* 2, 4 (2015), 229-245.
- Raskin, V. (1979). Semantic mechanisms of humor. Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society,
- Sabah. *Fox’un dizisi Mucize Doktor hemşireleri kızdırdı! ÖHDER: ‘Mucize Doktor’u RTÜK’e şikayet edin!* Retrieved 5.11.2019 from <https://www.sabah.com.tr/magazin/2019/11/05/foxun-dizisi-mucize-doktor-hemshireleri-kizdirdi-ohder-mucize-doktoru-rtuke-sikayet-edin>
- Sağlık Dünyası, S. *Mümessillik Mesleğine Saldırı Kabul Edilemez.* Retrieved 19.02.2020 from <https://www.saglikdunyasidergisi.com/haber/mumessillik-meslegine-saldiri-kabul-edilemez-5116.html>
- Sani, I., Hayati Abdullah, M., Abdullah, F. S., & Ali, A. M. Political Cartoons as a Vehicle of Setting Social Agenda: The Newspaper Example. *Asian Social Science*, 8(6) (2012). <https://doi.org/10.5539/ass.v8n6p156>

- Sarıtaş, E., & Şahin, Ü. Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerine Bir İnceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48 (2018), 463-477.
- Saucerman, J., & Vasquez, K. Psychological barriers to STEM participation for women over the course of development. *Adultspan Journal*, 13(1) (2014), 46-64.
- Servan, U., & Çakmak, M. Türkiye’de Kavram Karikatürleri İle İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(20) (2021), 208-223.
- Shapiro, C. A., & Sax, L. J. Major selection and persistence for women in STEM. *New Directions for Institutional Research*, 152 (2011), 5-18.
- Shapiro, J. R., & Williams, A. M. The role of stereotype threats in undermining girls’ and women’s performance and interest in STEM fields. *Sex roles*, 66 (2012), 175-183.
- Şenyapılı, Ö. *Neyi, neden, nasıl anlatıyor karikatür kim, niye çiziyor!?* ODTÜ Geliştirme Vakfı, (2003).
- Taş, G. (2018). Şeytan Ayrıntıda Gizli Olabilir Mi, Erdil Bey. In.
- Temmuz, G. Hemşireliğin geleceği mesleğin cinsiyetsizleşmesini vadediyor mu? Erkek ve kadın hemşirelik öğrencilerinin meslek ve toplumsal cinsiyeti ilişkilendirme eğilimlerinin sosyolojik analizi. *Fe Dergi*, 8(1) (2016), 143-167.
- TMMOB. (31 Aralık 2020). *TMMOB’ye Bağlı Odaların Üye Sayısı 590 Bin Oldu*. <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmoby-bagli-odalarin-uye-sayisi-590-bin-oldu>
- Topkaya, E. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Güncelleştirilmiş

5. Baskı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 2(2) (2013), 113-118.

Topuz, H. İletişimde karikatür ve toplum. Anadolu Üniversitesi, (1986).

Topuz, H. Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü, İnkılap Kitapevi. (1997)
In: İstanbul.

Tsakona, V.. Language and image interaction in cartoons: Towards a multi-modal theory of humor. *Journal of Pragmatics*, 41(6) (2009), 1171-1188. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2008.12.003>

Türk, C. *Karikatürist Nuri Kurtcebe, Yalova'da tutukandı*. Retrieved 11.10.2022 from <https://www.cnnturk.com/turkiye/karikaturist-nuri-kurtcebe-yalovada-tutukandi>

Ulubeyli, S., Arslan, V., & Kivrak, S. A semiotic analysis of cartoons about occupational health and safety issues in the construction workplace. *Construction Management and Economics*, 33(5-6) (2015), 467-483. <https://doi.org/10.1080/01446193.2015.1024270>

Unlu, Z. K., & Dokme, I.. The Effect of Combining Analogy-Based Simulation and Laboratory Activities on Turkish Elementary School Students' Understanding of Simple Electric Circuits. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 10(4) (2011), 320-329.

Utar Ertaş, Selen. "Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji İlişkisi Çerçevesinde Mühendislik Mesleği ve Mühendislik Eğitimi," *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6, 1 (2023), 1-21.

Uzay, A.. *Kadın mühendislerin kariyer sürecinin Habitus ve Dokuz Tip Mizaç Modeli bağlamında incelenmesi* Hacettepe Üniversitesi (2020).

Üner, İ. İlköğretim okullarında karikatürle öğrenmenin öğrencilerin başarı ve tutum düzeylerine etkisi Marmara Üniversitesi, Turkey (2009).

- Vatandaş, C. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 35 (2007), 29-56.
- Warburton, T., & Saunders, M. Representing teachers' professional culture through cartoons. *British Journal of Educational Studies*, 44(3) (1996), 307-325.
- Yıldırım alp, S. Türkiye'de Kadın Mühendis Olmak: Orman Mühendisi Kadınlar Özelinde Nitel Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 5(1), (2021), 51-88.

